

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך י, תשי"ט

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

עֲנָב — פרי הגפן. ח ל ק י ו : זג (הקליפה), ציפה (בשר הפרי, כמו בפירות אחרים), חרצן (הגלעין).
צִמּוּק — ענב מיובש : "פלח דבלה ושני צמוקים" (שמ"א ל, יב).

בְּצִיר — אסיפת הענבים מעל הגפן : "והשיג לכם דיש את בציר (ויקרא לג, ה), וגם הפרי הנבצר : "טוב עוללות אפרים מבציר ביעזר" (שופ' ח, ב).

ראובן סיוון-סילמן

"החברה ההיסטורית" ו"הממשלה הבריטית"

תיתי לו לחברי אבא בנדויד על האחרונה שבהערותי "מלשון החדשות וההודעות" ("לשונונו לעם" מחזור ט, קונטרס ז), שבה הצליח להוסיף על רשימתו של ר' ספן ולערער בראיות חותכות את האיסור שאסרו עלינו כמה מחמירים לומר החל מ־ ואת הניסיון לכפות עלינו לומר דווקא החל ב־. הקלה רבה ה ק ל מעלינו.

אך הראשונה שבהערותיו אלה קשה ומוקשה היא בעיניי. כאן ראה המחבר ל ה ח מ י ר ולנסות לערער תהליך רווח למדיי בלשון החדשה, היינו היווצרות משמעות מסוימת בהקשר מסוים של תוארי היו"ד¹, משמעות שאין לבו של המחבר שלם עמה, והוא מלגלג עליה בכל פה.

---

1 השם תוארי יו"ד הוצע לראשונה לסוג תארים זה ע"י הבלשן

והמורה הארץ־ישראלי ישראל איתן ז"ל, שנפטר באמריקה (במאמרו בכתב־העת "מקלט").

כותרת ההערה הנדונה היא החברה ההיסטורית, העיון הירדני, הממשלה הצרפתית, התשובה הישראלית, וכונתה להוכיח, שכל הביטויים האלה הם מוטעים, ואין לומר "החברה ההיסטורית", אלא החברה להיסטוריה, ולא "העיון הירדני", אלא עיון ממשלת ירדן (? — וראה להלן), לא "הממשלה הצרפתית", אלא ממשלת צרפת, אף לא "התשובה הישראלית", אלא, כנראה, תשובת ממשלת ישראל או תשובת משלחת ישראל וכדומה.

לא נדון כאן בדוגמות מפרי הדמיון, שהביא הכותב כדי להוכיח, ש"הלשון הזאת משונה במקצת" כגון קורס בישולי, מדרך היגיני, תלמיד פילוסופי, ודאי שדוגמות משונות במקצת יוצרות לשון "משונה במקצת". לא נדון גם בדוגמות מקריות כגון העיון הירדני, לסוג הראשון אחראי מחבר הרשימה; והסוג השני, שבו נתקל המחבר ב"הארץ", אינו דוגמה של שימוש רווח, ומוכנים אנו להסכים עמו, שאין לו מקום, אבל לא מנימוקיו שלו, אלא מטעם פשוט — שמשמעות הביטוי הזה היא מעורפלת.

בסוף הרשימה עושה המחבר מעשה אשר לא ייעשה. הוא מצרף, מלאכותית, עשרים ושניים תוארי יו"ד בלשון נקבה (י"ת), ב"8—9 שורות, שהמציא בדמיונו, וטוען כלפי "המייכאניות הטורדות שבמקצב זה". איך אפשר לסבול "טרטורי צרורות של תארים" כאלה?! באמת אי אפשר לסבול! אבל גם "הילדה היפה ישבה וקראה מעשייה נחמדה, שנכתבה השנה ונדפסה בחיפה ונמכרה במאה פרוטה" — אי אפשר באמת לסבול...! שמא נבטל משום כך את הסופית "ה וניפטר מ"לשון משונה",

מ"טרטור", מ"מעשה רבובטים", מ"חדגוניות", ומ"מיכאניות
טורדת"?

"המיכאניות הטורדת" היא כמוכן רק אחת מטענותיו של
בנדויד נגד החברה ההיסטורית, הממשלה הצרפתית וכו'.
הטענה לא הוכחה כלל, אבל אילו גם הוכחה, כלום באמת הוא
סבור, שאפשר לעצור תהליך אדיר זה של היוצרות תוארי
היו"ה, שתחילתו מאז ומעולם, המשכו בספרות הבינימית
(כן! וראה להלן) וגיאותו בלשון ימינו? ומה יושיענו ביטול
הניבים החברה ההיסטורית, הממשלה הישראלית? והרי אלה הם
טיפה בים לעומת חבריהם, שפרו ורבו ועצמו במאוד.

מה הם שאר נימוקיו של בנדויד נגד תוארי יו"ד
מסוימים? נתחיל בחברה ההיסטורית. מחברנו טוען, ש"ועידת
קאטוביץ בשנת 1884 היסטורית הייתה לנו" וכן הקונגרס הציוני
הראשון, ועידות יאלטה ופוטסדאם וכו', אבל כלום החברה
ההיסטורית היסטורית היא כוועידת קאטוביץ, כקונגרס הציוני
הראשון וכו'?

פשיטא, שהתואר היסטורי כשהוא מלווה מתואר כגון
ועידה, קונגרס, כינוס, מאורע או כל "אירוע", משמעו באמת
"בעל ערך גדול". הרי אין לשום תואר משמעות ערטילאית,
כשם שאין משמעות כזו לשום מלה בכלל. אין התואר
מנותק מתוארו, ואין מלה מנותקת מהקשרה. התואר
ירושלמי, כשהוא מלווה מזג אוויר, פירושו יכול להיות "קריר
ונעים"; כשהוא מלווה חורף, פירושו אולי "קר ביותר"; כשהוא
מלווה אווירה, פירושו יכול להיות אף "של תורה ומדע" —
הכול לפי המתואר! וכן התואר אביבית, כשהוא מלווה שמלה,

פירושו יכול להיות "בהירה, קלה, קצרת שרוולים" וכדומה; כשהיא מלווה שירה, פירושו מעין "שתוכנה נעורים, התפעלות מיפי הטבע" וכדומה; כשהיא מלווה מחזה, פירושו "התוקפת בחודשי האביב". כיוצא בו התואר היסטורי: לגבי מאורע, כינוס, מעמד — פירושו האפשרי "בעל ערך גדול"; אבל לגבי חברה, אגודה — המשמעות הספונטנית היא "עוסקת בהיסטוריה". כשמדובר על חברה, לא תעלה המשמעות "בעלת ערך גדול" על דעתו של סתם בן-אדם, אם אינו חטטן ומבקש לעקור הכול בפלפוליו. וראיה לדבר, שמיליונים רבים בלשונות רבות משתמשים בהקשר זה, בתואר זה ובמלה זו ממש שהיא לועזית, ואין מערער. גם באמרנו חברה פילוסופית או ספרייה פילוסופית, אין משמעות המלה פילוסופית בניבים אלה כמשמעותה בניבים השקפה פילוסופית, הלך רוח פילוסופי וכדומה, ואין — בגלל ההקשר — מקום לטעויות בהבנה.

מחברנו בלגלגו על הביטויים הממשלה הבריטית, התשובה הישראלית, המשבר הצרפתי טוען ש"כל זה אינו אלא העתק אוטומטי מאנגלית" — וכי כל תרגום או העתק פסול הוא? ועוד: כלום באמת קיים הבדל מהותי בין תוארי היו"ד שבניבים המקראיים ישי בית-הלחמי, ירמיהו הענתותי לבין ניבים כגון הממשלה הבריטית או הממשלה הישראלית? ואשר לביטויים התשובה הישראלית, המשבר הצרפתי, שהם קיצורים מובנים מעצמם של ביטויים מעין תשובת המשלחת הישראלית, משבר הקבינט הצרפתי — מדוע תקופח זכותה של לשוננו לקיצורים אלה הנעשים בלשונות אחרות?

"לידיעת הבורחים בעם" כותב מחברנו, בסגנונו הכדוח:

"צריך לבשר, שנה מקרוב התחילו לכנות את לשון התיבונים
 עברית ביניימית, ובכן מפני מה לא היציאה המצריימית" ? —
 אין צורך לומר, שאין הנמשל דומה למשל כלל, אך לידיעת
 מחברנו, שאינו מן "הבוערים בעם", צריך לבשר, שעברית
 ביניימית אינו כלל ביטוי של עיתונאים או קריינים ר"ל, אלא
 של חכמים ובלשנים מובהקים. הרי זהו ביטוי שגור בספריו
 של הפרופ' מ"צ סגל, וגם במילון למונחי האנטומיה של
 האקדמיה ללשון העברית (עמ' 2) נמצא שם התואר ביניימי.
 אפשר שביטוי זה "משונה במקצת" בעיני מחברנו, אך בעיני
 כותב הדברים האלה — והוא, כמוכח, נמצא בעניין זה "בחברה
 טובה" — אין זה אלא טבעי ועקבי לקרוא לעברית של ימי-
 הביניים ביניימית, כדרך שלשון המקרא נקראת מקראית, לשון
 התלמוד תלמודית וכו'. בעצם מה "משונה" כאן ? האם התוספת
 יית אחרי י"ס ? האם גם הביטויים הרגשה שמיימית, דיסה
 מימית, צהלה פורימית "משונים קצת" ?

אין מר בנדויד הראשון שקידש מלחמה על ביטויים
 כגון אלה, וללא ראיות משכנעות. בוודאי יש ומזדקרים פה ושם
 ביטויים של תוארי יו"ד פסולים, מפני שגם בתוך הקשרם דו-
 משמעיים הם, אך ראוי לציין, שאין ביטויים מפוקפקים אלה
 נקלטים, וסופם שהם נעלמים. כמובן, אפשר להעיר על ביטוי
 בוסר כאלה ולהעמיד את הציבור על פגמיהם. אך מר בנדויד
 ביקש לעקור את הכול, בסיטונות. אבל לשם כך דרושות
 הוכחות משכנעות; בטענות סתם של "משונה במקצת",
 "טרטור" ו"העתק" עדיין אין משכנעים...